

ZYGMUNT MARKOCKI
WAP Warszawa

WYCHOWANIE PATRIOTYCZNO-OBRONNE MŁODZIEŻY

J. Bogusz, Z. Kosyrz, *Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*, Warszawa, Wiedza Powszechna, 1979, s. 259

Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży jest naczelnym zadaniem wychowawczym całego społeczeństwa. Wśród instytucji i organizacji uczestniczących w procesie kształtowania postaw patriotyczno-obronnych młodzieży należy wymienić: cały polski system oświaty, organizacje społeczne i młodzieżowe, wojsko, zakłady pracy, dom rodzinny. Problem kształtowania postaw patriotycznych i obywatelskich współczesnej młodzieży jest niezwykle złożony i zasługuje na szczególną uwagę. Jego realizacja jest zarazem koniecznym warunkiem dalszego pomyślnego rozwoju socjalistycznej Polski.

Proces kształtowania postaw patriotyczno-obronnych współczesnej młodzieży odbywa się w określonych, konkretnych warunkach społeczno-politycznych i kulturowych. Nie może odbywać się zatem wyłącznie za pomocą pięknych słów, a właściwy efekt uzyskamy wówczas, gdy wszelkie oddziaływania rozkładać będziemy na wszystkich jego składnikach: tradycji, pracy dla społeczeństwa, szacunku dla socjalistycznego państwa, działania na rzecz umacniania jego potencjału gospodarczego i obronnego, współzależności praw i obowiązków itd.

Wysiłek organizatorów tych oddziaływań powinien zmierzać równolegle w dwu kierunkach:

- pozytywnego organizowania warunków do czynnego uczestniczenia młodzieży w procesie wychowania patriotyczno-obywatelskiego,
- przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom prowadzącym do deformacji ukształtowanych pozytywnych postaw.

Współczesny patriotyzm polski jest patriotyzmem jakościowo nowym, zawierającym socjalistyczne treści społeczne, polityczne i moralne, a jednocześnie mocno osadzonym w przeszłości, w tradycji narodowej, która stanowi jedno z ważnych źródeł jego siły motywacyjnej, zespalającej dążenia i wysiłki całego narodu wokół spraw decydujących o rozwoju i przyszłości kraju. Kształtowanie jego winno więc odbywać się na płaszczyźnie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.

Historia naszego narodu zawiera ogromną liczbę przykładów potwierdzających, że młode pokolenie Polaków zawsze uważało zadania stojące

przed narodem za swoje własne i znajdowało się wśród najaktywniejszych ich realizatorów. Wystarczy tylko przypomnieć rolę młodzieży w walce z hitlerowskim okupantem, czy też jej udział w odbudowie kraju ze zniszczeń wojennych.

Także obecne młode pokolenie nie szczędzi sił, by przyspieszać i intensyfikować rozwój społeczno-gospodarczy kraju, a lista tych inicjatyw, wnoszonych do wspólnego dorobku socjalistycznej ojczyzny, jest bardzo długa i różnorodna.

Naczelne zadanie wychowawcze w odniesieniu do młodego pokolenia polega dziś zatem na doprowadzeniu do sytuacji, w której podstawowe treści współczesnego patriotyzmu byłyby nie tylko deklarowane ale powszechnie realizowane. Problem postaw obywatelskich i patriotycznych, w tym również obronnych młodzieży w procesie budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego zasługuje tym bardziej na uwagę, że współczesne pokolenie będzie czynne zawodowo jeszcze w XXI wieku i od niego w decydującej mierze będzie zależeć osiągnięcie celów strategicznych polskiego społeczeństwa.

„Treści i nieustannie doskonalone metody wychowania patriotyczno-obronnego młodego pokolenia Polaków oraz jego zasięg sprawiają, iż odgrywa ono coraz ważniejszą rolę w upowszechnianiu świadomości praw i obowiązków obywatelskich, uczą młodzież myślenia kategoriami państwa i narodu socjalistycznego, a także realizowania jego szczytnych zamierzeń, współodpowiedzialności za jego socjalistyczny kształt i siłę obronną. Ukazując niezliczoną ilość więzi z narodową przeszłością, zwraca ono myśli młodzieży ku dzisiejszym i przyszłym kształtom socjalistycznej Polski”.

Autorzy cytowanej książki dokonują głębokiej analizy poruszanego problemu i szerokiego naświetlenia roli i znaczenia poszczególnych przedsięwzięć organizacyjno-wychowawczych nakierowanych na optymalizację efektywności tych oddziaływań. Adresatem książki jest grono nauczycieli i wychowawców młodzieży. Struktura i sposób przedstawienia materiału nie tylko przypominają wychowawcom o zadaniach wychowania patriotyczno-obronnego, ale także mogą w znacznym stopniu ułatwić organizowanie działalności dydaktyczno-wychowawczej wśród młodzieży. Praca ta jest również szczególnie przydatna, jeżeli rozważyć jej czas wydania, bliiski wydarzeniom związanym z dokonującą się reformą edukacji narodowej.

W pierwszych trzech rozdziałach autorzy ukazują i precyzują podstawowe pojęcia wychowania patriotyczno-obronnego, a przedstawiając problem w perspektywie historycznej określają również główne cele i zadania tego procesu. Winny one zmierzać między innymi do utwierdzenia się młodzieży w przekonaniu o konieczności służenia ojczyźnie, obronie jej granic i niepodległości. Zadania te nie powinny mieć tylko charakteru formalnego obowiązku obrony kraju i jego społeczno-politycznych zdobyczy, lecz także winny przejawiać się w swoistym, wewnętrznym nastawieniu do kwestii obronności. Chodzi tu również i o to, aby kształcenie obronne młodzieży było jednocześnie wychowaniem patriotycznym i internacjonalistycznym.

W rozdziale IV i V znajdziemy określenie pojęcia „postawa” oraz omówienie typów i sposobów kształtowania się postaw patriotyczno-obronnych. W ślad za autorami książki można stwierdzić, iż postawy patriotyczno-obronne młodzieży są ukształtowane w stopniu pożądanym, jeżeli:

- 1) młodzież jest całkowicie przekonana o konieczności realizowania zadań obronnych w szkole, w miejscu pracy i zamieszkania;

- 2) obrona ojczyzny i całej socjalistycznej wspólnoty jest dla młodzieży zjawiskiem wymiernym i dającym się wyrazić w codziennym życiu, a sprawy obronności stają się wartością najważniejszą;
- 3) wiedza, umiejętności, nawyki i zainteresowania patriotyczno-obronne młodzieży wykształcają w niej potrzebę odbycia służby wojskowej, a także aktywnego udziału w systemie powszechnej samoobrony.

W każdej postawie wyróżnia się trzy główne grupy składników: intelektualne (wiedza), emocjonalne oraz wolicjonalne. Ostatni element jest swoistym wskaźnikiem postaw człowieka, gdyż oznacza — w wypadku patriotyzmu — działanie na rzecz ojczystego kraju. Stąd też element wolicjonalny jest jednocześnie składnikiem postawy patriotycznej i zarazem jej miernikiem. Przy jego pomocy odróżniamy najpełniej zaangażowanie od deklaratywności wyrażanej hasłami obietnicami.

W powszechnym systemie obrony PRL ważną rolę spełniają różnego rodzaju organizacje społeczne i paramilitarne. Ich zadania wynikają głównie z przemian społeczno-ekonomicznych i politycznych zachodzących w kraju, a także z ogólnej strategii bezpieczeństwa i obronności państwa. Zagadnienia te stanowią przedmiot rozważań w rozdziale VI książki.

Bardzo istotnym ogniwem kształtowania postaw jest wychowanie patriotyczno-obronne młodzieży szkolnej. Problematyka ta jest częścią składową zajęć programowych szkoły. To właśnie tu najpełniej kształtuje się świadomość i osobowość młodzieży, upowszechnia wzorce obywatelskie, ukazuje wizję społeczeństwa socjalistycznego, a przez udział młodzieży w podejmowaniu różnych przedsięwzięć na rzecz szkoły, środowiska, organizacji młodzieżowej, kraju, uczy się ją demokracji socjalistycznej i kultury politycznej.

Doskonałe dotychczas rezultaty szkoły wskazują także jeszcze na znaczne rezerwy i możliwości w tej dziedzinie.

Szeroko pojęte wychowanie patriotyczno-obronne młodzieży szkolnej realizowane jest poprzez zajęcia z przysposobienia obronnego ściśle powiązaniu z innymi przedmiotami, a także działalnością ideowo-wychowawczą organizacji społeczno-politycznych, paramilitarnych oraz różnorodnych środków masowego przekazu.

Wychowanie patriotyczno-obronne w Polsce, jak z powyższego wynika, ma charakter powszechny. Powszechność ta, to także najistotniejsza cecha naszego systemu obronnego. Najważniejszym jego ogniwem jest ludowe Wojsko Polskie — wyspecjalizowany organ socjalistycznego państwa. Obok stałego podnoszenia zdolności i gotowości bojowej, co jest dla wojska zadaniem wagi państwowej, współczesne siły zbrojne szerzej niż kiedykolwiek spełniają funkcje: ideologiczną, adaptacyjną, edukacyjno-korektywną, kulturotwórczą i społeczno-gospodarczą.

W warunkach socjalizmu niezmiernie wzrosła ranga związków młodzieży jako partnera w wychowaniu młodego pokolenia. Przez aktywny udział w pracach organizacji młodzieżowej jej członkowie uświadamiają sobie własną rolę w rozwoju kraju, świadomie współuczestniczą w wysiłku całego narodu na rzecz pomnażania dóbr i umacniania sił socjalistycznej ojczyzny.

Fundamentalna rola w patriotycznym i obywatelskim wychowaniu młodzieży przypada także rodzinie. Od postawy rodziców, hierarchizowania przez nich wartości w życiu, a także realizowania na co dzień zasad życiowych, zależy w ogromnym stopniu postawa społeczna młodego pokolenia.

Ważne funkcje społeczno-wychowawcze obok produkcyjnych spełnia również zakład pracy. Ta strona funkcjonowania przedsiębiorstw jest jeszcze stosunkowo słabo doskonalona, niemniej jednak właśnie z zakładami pracy wiąże się nadal wiele nie wykorzystanych możliwości wychowawczych.

W rozdziale VII książki autorzy omówili dwa zasadnicze zagadnienia: metody i środki upowszechniania obrony cywilnej oraz wyników badań dotyczących opinii społeczeństwa na temat informacji o wojsku i obronności kraju zawartych w środkach masowego przekazu.

Podstawowe zasady i metody wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży zostały zaprezentowane w rozdziałach VIII i IX. Należy podkreślić, że obok gruntownych uwag i wskazań metodycznych zaprezentowany został tu bogaty materiał faktograficzny, moim zdaniem, cenny ze wszelkich miar zarówno dla nauczyciela-wychowawcy jak i porywający i pasjonujący wychowanków. Podstawowym warunkiem skutecznego i efektywnego kierowania tym procesem jest znajomość jego celów, treści i związków z innymi przedmiotami, właściwości psychicznych i rozwojowych młodzieży oraz zasad i metod nauczania przedmiotu. „Skutecznie kierować procesem wychowania patriotyczno-obronnego — zdaniem autorów — to: jasno zdawać sobie sprawę z jego perspektywicznych i etapowych celów wynikających z aspiracji i dążeń narodu realizującego program budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego; całkowicie panować nad treściami, zasadami i metodami kształcenia patriotyczno-obronnego; zgodnie z wymaganiami współczesnej dydaktyki kierować procesem przyswojenia przez młodzież przewidzianych w programie wiadomości, umiejętności i nawyków podnosić jego poziom ideowopolityczny konsekwentnie przestrzegać w jego realizacji zasady szkolenia wychowującego, czyli zapewniać jedność nauczania i wychowania; uwzględniać jego związek z innymi przedmiotami oraz cechy osobowościowe młodzieży i jej możliwości poznawcze”. Realizacji tego zadania winien więc służyć cały system zintegrowanych oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych.

W sferze oddziaływań wychowawczych istotną rolę spełnia także ceremonia, swoiste zjawisko kulturowe i czynnik kształtowania osobowości. Ważną rolę w systemie wychowania patriotyczno-obronnego odgrywają symbole narodowe, izby pamięci, a także pewne elementy natury organizacyjno-wychowawczej, takie jak np. przysięga wojskowa, uroczystości państwowe, szkolne itd. Popularyzowanie postaci i czynów uczestników walk narodowowyzwoleńczych, żołnierzy wszystkich frontów walki z faszyzmem, wyzwała wśród młodzieży uczucia patriotyczne, wzmacnia dumę narodową, budzi szacunek dla przeszłości oraz chęć naśladowania poprzedników. Żywą skarbnicą informacji o tradycjach i wzorach osobowych są kontakty z weteranami walk ludowych oddziałów partyzanckich i regularnych jednostek WP. Wychowanie na tradycjach służyć ma nie tylko kształtowaniu uczuć patriotycznych, ale również, w oparciu o przykłady wspólnych zwycięskich walk z faszyzmem żołnierzy naszego wojska i Armii Radzieckiej, pogłębianiu uczuć internacjonalistycznych, które są nieodłączną częścią socjalistycznego patriotyzmu. Omówieniu tych zagadnień autorzy prezentowanej książki poświęcili rozdział X.

Stojąc wobec konieczności dalszego doskonalenia wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży przez zastosowanie nowoczesnych metod kształcenia i środków dydaktycznych, musimy przygotować do tego zadania nie tylko infrastrukturę dydaktyczną szkoły, lecz również kadre

nauczająca, stanowiącą najważniejsze ogniwo tego procesu. Bowiem od jej pedagogicznych i zawodowych kwalifikacji zależy sposób realizacji, dóbr, metod i środków kształtowania postaw patriotyczno-obronnych oraz planowanie i organizacja współdziałania poszczególnych elementów działania dydaktyczno-wychowawczego szkoły i instytucji pozaszkolnych. Zagadnienia te zostały poruszone w ostatnich dwu rozdziałach prezentowanej książki.

Aktualność, rzeczowość i kompetencje autorów w zakresie przedstawionego materiału pozwalają nam gorąco zachęcić czytelnika do przestudiowania książki.